

Remissvar på Elmarknadsutredningens betänkande Spänning i tillvaron – hur säkrar vi vår framtida elförsörjning? (SOU 2025:47)

Svensk Solenergi är branschorganisationen för företag och aktörer inom sol och energilagring. Vi samlar producenter, installatörer, leverantörer och investerare som tillsammans driver utvecklingen mot ett mer hållbart och kostnadseffektivt energisystem. Svensk Solenergi tackar för möjligheten att framföra våra synpunkter på utredningens betänkande.

Sammanfattning

- Ge batterier tillträde till elnätet. Regeringen måste sätta press på Svenska kraftnät och elnätsföretagen att utveckla processer och avtal så att energilagring kan anslutas snabbt och utan orimliga kostnader.
- Samla in statistik. Ei eller Energimyndigheten bör få i uppdrag att kartlägga nätanslutna batterier, det är avgörande för planeringen av elsystemet.
- Nej till CfD-stöd. Stöd till särskilda kraftslag riskerar att bli dyrt och ineffektivt för elanvändarna.
- Ja till strategisk effektreserv – men fossilfri. Sverige bör ta en proaktiv position i att utveckla stödsystem för icke-fossil flexibilitet, som mer kostnadseffektivt kan tillgodose resurstillräckligheten.
- Flexibilitet i nätet. Bättre nyttjande av flexibilitet kan både sänka kostnader och korta ledtider för anslutning. Regeringen behöver agera för att skynda på elnätsföretagen och Svk.
- Rättvisa och transparenta nätavgifter. Avgifterna ska vara symmetriska, mer tidsdifferentierade och publiceras i maskinläsbart format (API). Effektagifter under perioder med god tillgång på effekt dämpar korrekta prissignaler och hämmar deltagande på stödtjänstmarknaden.

Låt batterier stärka resurstillräckligheten

Sverige står i ett läge där resurstillräckligheten kan stärkas snabbt genom att undanröja hinder för energilager och genom att synliggöra deras bidrag i planeringen. Batterier är inte längre en framtidsteknik utan en kommersiell lösning här och nu. Kostnaderna har fallit snabbt och tekniken är mogen. Det framgår tydligt av den stora mängd projekt som redan står i kö för att ansluta till elnäten.

E.ON, som ansvarar för omkring en fjärdedel av det svenska elnätet, uppger att man har över 12 gigawatt storskaliga batterilager i sin anslutningskö. Därutöver har cirka 3,5 gigawatt sökt om direktanslutning till stamnätet enligt Svenska kraftnät. Alla projekt kommer förstås inte att realiseras, men det är realistiskt att Sverige redan till 2030 kan ha mellan 10 och 15 gigawatt effekt och mellan 30 och 60 gigawattimmar energilager i drift – förutsatt att anslutningarna faktiskt möjliggörs.

Ett av de största hindren idag är att elnätsföretagen ofta dimensionerar sina nät för att klara både maximal laddning av ett batteri vid hög förbrukning och maximal urladdning vid hög produktion. Resultatet blir att anslutningar stoppas tills nätförstärkningar är på plats och att kostnaderna för projekten blir så höga att de inte går att genomföra.

Här behöver regeringen agera genom att ge Svenska kraftnät och elnätsföretagen i uppdrag att ta fram standardiserade avtalsformer och principer för dimensionering som gör det möjligt att ansluta batterier villkorat och snabbt, utan krav på omedelbara nätförstärkningar. Nederländerna har redan infört [ett sådant system](#) där man lyckats möjliggöra anslutning av flera gigawatt energilager trots kapacitetsbrist i nätet. Sverige bör omgående följa deras exempel.

Förutom att undanröja anslutningshindren krävs en tydligare bild av batteriernas bidrag till resurstillräckligheten. I dag saknas samlad och tillförlitlig statistik över nätanslutna batterier, vilket krävs för att batteriernas potential ska tas tillvara i den nationella och regionala energiplaneringen. Regeringen behöver ge Ei eller Energimyndigheten i uppgift att samla in komplett statistik över nätanslutna batterier.

Kapacitetsmekanismer

Vi delar utredningens bedömning att en marknadsomfattande kapacitetsmekanism inte bör införas. En sådan lösning vore dyr, tungrodd och riskerar att försvaga marknadens funktionssätt. En strategisk effektreserv är mer ändamålsenlig för att

säkra resurstillräckligheten, men vi menar att det är rimligt att ställa krav på att reserven blir helt fossilfri inom några år.

Den strategiska reserven har samtidigt en inneboende svaghet: resurserna får inte delta på elmarknaden när risken för effektbrist är låg. Det innebär en ineffektivitet som bör hanteras genom att Sverige intar en proaktiv position i att utveckla stödsystem för icke-fossil flexibilitet. Vi motsätter oss utredningens bedömning att Sverige ska invänta andra länders erfarenheter av stödsystem för icke-fossil flexibilitet. I stället bör regeringen ge Svenska kraftnät och Ei i uppdrag att utreda hur ett sådant system kan utformas för att ge högre resurstillräcklighet till lägre kostnad.

Undvik stöd till specifika produktionsslag

Svensk Solenergi menar att stöd till särskilda kraftslag inte är motiverat och ska undvikas. Sådana stöd riskerar att bli onödigt kostsamma för elanvändarna och skattebetalarna eftersom de oundvikligen slår undan installation och livstidsförlängningar i den kraftproduktion som inte får stöd. Stödet kommer i slutändan leda till högre kostnader för elsystemet. Dessutom finns stora osäkerheter i hur elförbrukningen kommer att utvecklas vilket gör att stora satsningar med statliga CfD:er kan ge ett tungt skattetryck under lång tid.

Flexibilitet för lägre kostnader och snabbare anslutning

Det svenska elnätet nyttjas i dag ineffektivt. Det leder till både höga tariffer och höga anslutningsavgifter, samtidigt som elnätets kapacitet anses vara fulltecknad på många platser. Följden blir att ny produktion, förbrukning och lagring inte kan anslutas i den takt som krävs för elektrifieringen.

Utredningen lyfter visserligen fram flexibilitet som ett viktigt verktyg, men lägger inte fram tillräckligt många förslag. Flera nätföretag använder inte flexibilitet alls, trots att den kan bidra både till lägre kostnader och till snabbare anslutningar. Regeringen behöver därför agera för att få nätbolagen att börja nyttja flexibilitet på allvar.

Flexibilitet kan användas på tre nivåer. Den första är genom styrande avgifter, där kunderna får incitament att flytta sin användning till mindre belastade tider. Den andra är upphandlad flexibilitet, alltså marknadsbaserad omdirigering, där nätbolag köper tjänster som frigör kapacitet vid behov. Den tredje är villkorade avtal, eller icke-marknadsmässig omdirigering, där kunder ges tillgång till viss kapacitet men med möjlighet för nätbolaget att begränsa den tillfälligt i kritiska situationer. Alla tre nivåerna behöver nyttjas i större utsträckning än i dag.

Nätavgifter

Nätavgifternas utformning är central för ett effektivt utnyttjande av elnäten. Vi instämmer i utredningens bedömning att nätnytttoersättningen i sin nuvarande form bör avskaffas och ersättas med symmetriska avgifter. Det innebär att ersättningen för inmatning vid en viss tidpunkt ska motsvara energi- och effektagiften för uttag vid samma tid.

Vi tillstyrker utredningens bedömning att Ei ska ta fram en tydligare definierad metod för hur effektagiften ska beräknas och tillämpas, så att den blir mer spetsig och mindre schablonartad. Det är inte rimligt att ta ut höga effektagifter under perioder med god tillgång. Det hämmar kundernas incitament att leverera stödtjänster och dämpar korrekta prissignaler, vilket redan märks i batteriers körstrategi i nät med trubbiga effekttariffer. I stället bör avgifterna utformas så att de verkligen speglar när systemet är ansträngt. Ei:s ställningstagande Ei2025:06 [Utformning av tariffer för överföring av el](#) är ett bra första steg men ytterligare press på nätföretagen behövs.

Vi instämmer med utredningens bedömning att det finns stor outnyttjad potential i att med hjälp av energiavgiften styra kunderna att använda elnätet mer effektivt. Regeringen bör ge Ei i uppdrag att, inom den befintliga översynen av föreskriften för nätavgifter (Eifs 2022:1) sätta hårdare krav på utformning av nätavgiften som gynnar ett mer effektivt nyttjande av elnätet. Det bör ställas krav på att både energiavgiften och effektagiften ska vara markant tidsdifferentierade.

Nätföretagen fick fem år på sig att implementera den nuvarande föreskriften EIFS 2022:1, det är hög tid nu att utveckla föreskriften och denna gång ge en kortare implementeringstid om det ska hinna ge någon effekt i den kritiska fas av samhällets elektrifiering som vi står inför de närmaste åren.

Vi instämmer också i utredningens bedömning att:

- De olika nätbolagens utformning av nätavgiften ska sammanställas av Ei och publiceras på en gemensam webbplats. Det bör också ställas krav på nätbolagen att publicera nätavgifterna via maskinläsbart API så att energistyrningssystem för exempelvis batterier och elbilsladdare kan läsa dem automatiskt.
- Vi tillstyrker därför förslaget att regeringen ska ge Ei bemyndigande att utfärda föreskrifter som ålägger nätföretagen att rapportera uppgifter till Ei om sina avgifter och villkor för transport av el.
- Det är ett stort problem om prissignalen försvagas mellan nätnivåer och att Ei bör arbeta för att motverka detta, bland annat genom att ange föreskrifter som ger lokaliseringdifferentiering i avgiften.

Upphandling av flexibilitet

Vi delar inte utredningens slutsats att marknadsbaserad upphandling av flexibilitet är ett olämpligt verktyg för mer varaktiga kapacitetsutmaningar. Tvärtom menar vi att marknadsbaserad flexibilitet bör vara det verktyg som i första hand används för att hantera situationer som uppstår regelbundet men relativt sällan.

Det är inte samhällsekonomiskt rimligt att dimensionera det fysiska elnätet för toppar som bara inträffar några gånger per år. Det är inte heller rimligt att i första hand använda icke-marknadsbaserade lösningar där kunder tvingas nedreglera utan kompensation. Flexibilitet som köps på marknadsmässiga villkor är i stället den rimliga vägen framåt.

Risken för marknadsmanipulation måste naturligtvis hanteras, men den får inte användas som argument för att bortse från den stora kostnadsbesparing som kan uppnås.

I elmarknadsförordningen 13.3 finns ett tydligt regelverk för i vilka situationer marknadsbaserad upphandling inte kan användas. Så länge inte någon av situationerna uppstår är marknadsbaserad upphandling ett bra verktyg för att möjliggöra snabbare och billigare anslutningar till elnätet. I rapporten Ei R2023:08 skriver Ei om tre typer av marknadsbaserade mekanismer för att upphandla flexibilitet; bilaterala avtal, auktionsförfaranden och organiserade marknadsplatser. Problemet är att alldeles för få elnätsföretag efterfrågar dessa typer av flexibilitetstjänster.

Svensk Solenergi anser att Regeringen och Ei behöver reglera elnätsföretagen hårdare för att förmå dem att snabba på arbetet med att upphandla flexibilitet.

Samhällsekonomiska åtgärder för att hantera kapacitetsbrist

Utredningen ger två exempel (sidan 454) på när flexibilitet är samhällsekonomiskt motiverat för att möjliggöra nya anslutningar; när den löpande kostnaden för flexibilitet är lägre än den periodiserade kostnaden för en nätförstärkning, samt när en anslutande kund tar kostnaden för att möjliggöra snabbare anslutning. Nätföretagen borde redan nu följa dessa exempel enligt ellagen.

Ei bör skyndsamt ta fram ett ställningstagande med fler exempel på när flexibilitet som möjliggör billigare elnätsanslutningar är samhällsekonomiskt motiverade. I ett sådant ställningstagande bör Ei även ta hänsyn till det utredaren skriver om att premiera kortsiktiga lösningar i tider med stora osäkerheter. "Vid stora osäkerheter om teknologisk utveckling, överföringsbehov eller andra parametrar är det motiverat

att de systemansvariga betalar en premie för en temporär lösning jämfört med en traditionell investering för att kunna "vänta och se" vart utvecklingen tar vägen". Utredaren menar alltså att det i vissa fall kan vara motiverat med flexibilitet i stället för nätförstärkning även när nätförstärkning har lägre periodiserade kostnader. Ei bör också få i uppdrag av regeringen att genomföra tillsyn av om elnätsföretagen upphandlar flexibilitet i enlighet med sina förpliktelser enligt 4 kap. 2 § ellagen.

Villkorade avtal

Vi tillstyrker utredningens förslag att Ei ska presentera hur permanenta villkorade avtal ska användas i Sverige. Villkorade avtal, där kunden abonnerar på en fast (prima) effekt och en villkorad (sekunda) effekt, som tillfälligt kan nekas av nätbolaget, är ett viktigt verktyg för att möjliggöra snabbare anslutningar i nät med kapacitetsbrist samt möjliggöra ett framtida kostnadseffektivt elnät som inte är dimensionerat för att hantera de högsta topparna.

Sverige behöver permanenta villkorade avtal som fungerar som en nödbroms för elnätsföretagen i situationer där kapaciteten inte kan upprätthållas med hjälp av marknadsbaserad flexibilitet. Villkorade avtal är därför en nödvändighet för att möjliggöra ett kostnadseffektivt elnät som inte är fysiskt dimensionerat för att klara de högsta topparna.

Utredningen menar att villkorade avtal på kort sikt bidrar till att minska elnätsföretagens behov att köpa flexibilitetstjänster. Vi anser dock att det inte är ett överskuggande problem under förutsättning att Ei bevakar frågan och är tydliga med att de villkorade avtalen endast ska användas för nedreglering om det inte finns tillräckliga marknadsmässiga alternativ (enligt elmarknadsförordningen 13.3.)

Kapacitetskartor

Transparens om var det finns kapacitet i näten är avgörande för att investeringar ska kunna ske på rätt plats. I dag saknas denna öppenhet, vilket försvårar för både sol- och batteriprojekt. Trots att EU:s elmarknadsdirektiv kräver att nätbolagen publicerar information om kapacitetsläget är det i praktiken mycket lite som görs.

Vi anser att Ei måste agera snabbare och kräva att nätbolag med köer och kapacitetsbrist omedelbart publicerar uppgifter om köläge, tillgänglig kapacitet och förväntade tidsramar. Dessa uppgifter bör göras tillgängliga i form av kapacitetskartor och i maskinläsbart format, så att de kan användas direkt av investerare och styrsystem.

I rapporten Informationsdelning vid ansökningar om anslutning till elnäten Ei R2024:05 bedömde Ei "att nätföretag med kapacitetsbrister i näten och kö för

anslutning redan idag bör publicera information om köläget, antal sökande kunder i kön, uppskattad effekt och annan relevant information. Även uppgift om tillgänglig kapacitet bör publiceras genom till exempel en kapacitetskarta.” Ei måste omedelbart sätta press på elnätsföretagen att genomföra detta.

Avslutningsvis:

Utöver de frågor som lyfts ovan vill vi betona vårt stöd för flera av utredningens förslag:

- att ellagen förtydligas så att samarbete mellan elnätsföretag stärks, inte bara gentemot Svenska kraftnät utan även mellan olika nätbolag,
- att Energimarknadsinspektionen tilldelas mer resurser för att kunna genomföra sitt uppdrag effektivt,
- att arbetet med en centraliserad datahub för elmarknaden påbörjas, i etapper och utan att bromsa andra utvecklingsprojekt,
- samt att Svenska kraftnät fortsätter sitt arbete med att förenkla deltagandet på balansmarknaderna, bland annat genom utveckling av realtidsinformation, anpassade förkvalificeringskrav och att öppna upp deltagande på aFRR-marknaden.

Genom att genomföra dessa åtgärder tillsammans med de prioriteringar vi lyfter – snabbare anslutning av batterier, rättvisare nätavgifter och större användning av flexibilitet – kan Sverige bygga ett elsystem som är både robust och kostnadseffektivt, och som stärker elektrifieringen och klimatomställningen.

Anders Hjärpe

Tillförordnad vd, Svensk Solenergi